

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата юридичних наук, доцента кафедри юриспруденції
Чернівецького інституту Міжнародного гуманітарного університету
Томаша Леоніда Васильовича
на дисертацію Кравціва Олега Романовича
«Ідея поділу влади в українській
політико-правовій думці ХІХ – поч. ХХІ ст.»,
що подану на захист до спеціалізованої вченої ради К.35.052.19 у
Національному університеті «Львівська політехніка» на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та
історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження є обґрунтованою, на думку опонента, з огляду на низку чинників, з-поміж яких виокремимо наступні: по-перше – незаперечна дієвість і практична значущість теорії розподілу влад; по-друге – життєвість багатьох її концептуальних положень і вимог; по-третє – перспективність її як засобу запобігання концентрації влади в руках однієї особи або групи осіб і можливості встановлення їх диктатури або тиранії.

Актуальність обраної дисертантом теми підвищується і з урахуванням того, що в Україні взагалі не піддавались саме такому комплексному дослідженню питання, які стосуються віддзеркаленню ідеї поділу державної влади в українській політико-правовій думці. Зокрема, особливий інтерес становить період ХІХ – початку ХХІ ст., коли концепція поділу влади в Україні набула більш чіткого та цілісного характеру. Насамперед у цьому в узагальненому вигляді і полягає наукова новизна дисертації.

З огляду на зазначене та положення, викладені дисертантом (в авторефераті (А) на сторінці 1, у рукописі дисертації (Д) на сторінці 20), актуальність теми є обґрунтованою та не викликає сумнівів.

Закономірним із огляду на актуальність теми є зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Як відзначає автор (А: 2, Д: 22), тема дисертації узгоджується з Пріоритетними напрямами розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженими Національною академією правових наук України 03.03.2016, а також безпосередньо пов'язана з науково-дослідною роботою Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Держава і право:

філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (державний реєстраційний № 0113U002433 – 2013–2016 рр. та № 0116U004758 – 2016–2019 рр.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є загалом достатнім. Цьому сприяло використання широкого методологічного інструментарію та джерельної бази. Дисертантом, як зазначається у рукописі дисертації, використано 220 спеціальних і загальних джерел (спеціальну літературу та монографії, нормативні акти та міжнародні документи), у яких відображено різні аспекти проблематики.

Дисертаційне дослідження загалом містить і значну методологічну компоненту. У цілому методологічну базу дисертаційного дослідження, в якій інтегрувалися філософські, історичні, теоретичні та галузеві концепти проблеми становлення, розвитку та реалізації ідеї поділу влади в Україні з ХІХ ст. до сьогодення можна визнати слушною. Використання автором дисертації широкого спектру методів та наукових підходів, зокрема, методів діалектичного, історичного, системно-функціонального, порівняльно-правового, формально-логічного, нормативно-логічного та інших дало можливість послідовно вирішити всі поставлені у роботі дослідницькі завдання.

В цілому, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дослідженні є достатньо обґрунтованими. Автор чітко визначив об'єкт і предмет дослідження. Сформульовані мета і завдання дослідження дозволили йому комплексно підійти до дослідження предмета дисертації – ідея поділу влади в українській політико-правовій думці ХІХ – початку ХХІ ст. Отримані історичні, теоретичні та практичні висновки стали результатом наукового пошуку відповідно до поставленої мети та завдань дослідження. Слід звернути увагу й на те, що мета дисертаційної роботи сформована відповідно до актуальності теми та органічно узгоджується із предметом дослідження.

Наявна дисертація, автореферат та опубліковані роботи свідчать, що їх автором проведене ґрунтовне наукове дослідження. Архітектура роботи логічна, що дало змогу чітко визначити широке коло завдань: відстежити історіографію та

джерельну базу дослідження; охарактеризувати основні історичні передумови та етапи виникнення і розвитку ідеї поділу влади у світовій та українській політико-правовій думці; з'ясувати особливості та характерні риси процесу зародження і розвитку ідеї поділу влади в українській політико-правовій думці XIX ст.; розглянути еволюцію ідеї поділу влади в Україні у XX ст. до здобуття незалежності у 1991 році; розкрити трансформацію ідеї поділу влади в Україні від 1991 року до прийняття Конституції України 1996 року; визначити позитиви та недоліки моделі поділу влади за Конституцією України 1996 року на основі історико-правового та порівняльного аналізу реалізації ідеї поділу влади; дослідити проблеми взаємовідносин між вищими органами державної влади в Україні в період між прийняттям Конституції України та внесенням до неї змін (1996–2004); проаналізувати систему поділу влади в Україні з січня 2006 року по лютий 2014 року; обґрунтувати шляхи вдосконалення конституційно-правового механізму поділу влади на сучасному етапі.

Використання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання забезпечили достовірність та обґрунтованість результатів дослідження. При цьому обґрунтованість отриманих автором наукових результатів базується на достатньо переконливій аргументації висловлених положень і висновків, послідовності та логіці викладу матеріалу, єдності всіх структурних підрозділів роботи.

Новизна та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації засвідчені використанням теоретичних здобутків вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували проблеми розподілу влади.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на науково-практичних конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується також не тільки їх суто науковою значущістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють окремі прогалини в історії та теорії держави і права, а й їх практичною нагальністю на

сучасному етапі, зокрема для вдосконалення чинного національного законодавства.

Проведена автором науково-дослідна робота є результатом його власних напрацювань. Їх отримано в наслідок комплексного історико-теоретичного дослідження ідеї поділу влади в українській політико-правовій думці XIX – початку XXI ст.

Найсуттєвіші результати, які відображають внесок дисертації (дисертанта) у розробку означеної проблеми, зводяться до наступних дев'яти положень (А: 3-4, Д: 24-25). Дисертант, зокрема, вважає, що *уперше*:

1) здійснено комплексний аналіз зародження та розвитку ідеї поділу влади на українських землях з XIX до початку XXI століття з виділенням етапів її становлення;

2) відображено, на основі вивчення джерельної бази та історіографії дослідження, поступову трансформацію ідеї поділу влади та імплементацію в конституційні акти сучасної України як основоположного принципу функціонування державної влади;

3) обґрунтовано необхідність належної реалізації ідеї поділу влади, як запоруки формування конституційних традицій, зростання політико-правової культури та дієвої гарантії запобігання узурпації державної влади, яка й стала однією з головних причин сучасної суспільно-політичної кризи в Україні;

Дисертантом *удосконалено*:

4) тезу про те, що для ефективності моделі поділу влади в Україні потрібно змінювати не лише юридичні норми та механізми, а й практику політичної взаємодії, зокрема між державою та інститутами громадянського суспільства;

5) позицію про те, що проект Конституції ЗУНР, підготовлений відомим українським правником С. Дністрянським, базувався на досягненнях тодішньої європейської політико-правової думки, зокрема у сфері побудови конституційно-правового механізму функціонування державної влади;

6) твердження, що однією з основних причин провалу української державності періоду УНР-ЗУНР (1918–1922) була неналежна організація

державної влади, а саме відсутність стабільного апарату держави, який користувався б довірою та авторитетом народу;

В дисертації *набули подальшого розвитку*:

7) теоретичні підходи стосовно того, що змодельований за змістом Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року поділ влади був недосконалим: на тлі сильних позицій Верховної Ради України, а особливо Президента України, слабкими були позиції Кабінету Міністрів України, який перебував у стані подвійного підпорядкування та відповідальності;

8) обґрунтування позиції, що прийняті в умовах гострої суспільно-політичної кризи поправки до Конституції України від 8 грудня 2004 року, демонстрували брак правової якості і загрожували системною дестабілізацією механізму влади;

9) твердження про те, що саме відносини між вищими державними органами, які репрезентують три гілки влади, визначатимуть міру ефективності чинної парламентсько-президентської форми правління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони, **можуть бути використані** в подальших дослідженнях з історії держави і права, теорії держави і права, історії політичних і правових учень, галузевих правових наук. Практичне застосування результатів дисертаційної роботи полягає у можливості написання наукових статей, довідкового матеріалу, посібників та підручників із навчальних дисциплін: «Теорія держави і права», «Історія держави і права», «Історія політичних та правових учень».

Апробація результатів дослідження проводилася шляхом їх оприлюднення на наукових, науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах міжнародного та всеукраїнського рівня. Ключові положення та результати дослідження достатньо відображені у 13 публікаціях, із яких шість – у фахових наукових виданнях України, одна – у закордонному науковому періодичному виданні, шість – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

Оформлення дисертації в основному відповідає вимогам, які ставляться ВАК України до кандидатських дисертацій.

Оцінка мови і стилю дисертації. Дисертація написана літературною українською мовою, в науковому стилі.

Зміст дисертації відповідає науковій спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень, за якою вона подана до захисту, а зміст автореферату є ідентичним до основних положень дисертації.

Разом із цим, дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні моменти, недоліки, спірні положення, висвітлення яких і додаткове обґрунтування чи спростування на прилюдному захисті дисертаційного дослідження сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів дисертаційного дослідження. Представимо окремі з них послідовно.

1. Автор обрав предметом дослідження саме ідею поділу влади в українській політико-правовій думці. Однак у дисертації поруч з ідеєю стосовно характеристики феномену поділ влади використовуються різні поняття, що мають близьке за своїм змістом значення, зокрема: інститут поділу влади, концепція поділу влади, теорія поділу влади, доктрина поділу влади, принцип поділу влади, механізм поділу влади, розподіл влади чи розподіл влад. За таких обставин автору роботи необхідно було визначитися із концептом зазначених термінів та приділити більшу увагу категоріально-понятійному апарату використаному у дисертаційному дослідженні.

2. Аналізуючи у розділі I «Джерельна база та історіографія дослідження» розвиток політико-правових ідей поділу влади в період входження українських земель до складу Великого князівства Литовського і Речі Посполитої дисертант особливо виділяє видатного українсько-польського філософа та просвітителя епохи відродження Станіслава Оріховського (Роксолана). Разом з тим, доречно було б звернути увагу на державно-правові погляди Івана Вишенського та Петра Могили, які на відміну від С. Оріховського засуджували суспільно-політичний лад Речі Посполитої як феодально-кріпосницький. Крім того, на с. 34-37 дисертації серед українських дослідників правників заслуговують на увагу і погляди Отто Ейхельмана, адже цей громадсько-політичний і державний діяч

активно займався питаннями конституціоналізму та розробив проект Конституції Української держави, про що автор зазначив та проаналізував у підрозділі 2.2 дисертаційної роботи.

3. У висновках до першого розділу дисертації стверджується, що витoki ідеї поділу влади вбачаються у політичній філософії періоду античності Платона, Арістотеля, Епікура, Полібія тощо. Разом з тим, завдяки зусиллям багатьох зарубіжних дослідників, зокрема, таких як Е. Гальбіаті та А. П'яцца (Італія), А. Гейм, М. Даймонт, П. Джексон, Дж. Сандерс (США), Марк Блок (Франція), П.Д. Баренбойм (Росія) та ін. була висунута та обґрунтована теза, згідно якої у ідеї поділу влади проглядається біблійське походження. З огляду на це, на наш погляд, з моменту виходу на суспільну арену давньогрецьких мислителів необхідно вести відлік не ідеї поділу влади, а історії концепції поділу влади.

4. Підрозділ 4.2 дисертації має назву «Система поділу влади в Україні з січня 2006 року по лютий 2014 року». Водночас, в тексті дисертації автор наголошує на суттєвих змінах у системі поділу влади викликаних рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України). У такому випадку видається доцільнішим виокремлення окремого підрозділу, або поділ підрозділу на два окремі пункти з метою відображення суттєвих змін у змісті роботи.

5. При розгляді концепції розподілу влади дисертант досліджує не тільки теоретичні, а й практичні аспекти її реалізації. При цьому автор дослідження не висловлює власного бачення практичної площини даної проблеми, зокрема, щодо необхідності запровадження конкретної конституційної моделі розподілу влади в Україні: президентської, парламентської, напівпрезидентської або ж напівпарламентської.

Наведені вище зауваження не спростовують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження О.Р. Кравціва. Певною мірою вони доповнюють об'єктивну характеристику практичної складності та значущості теми, проведеного дослідження, підкреслюють внесок дисертанта в розвиток теорії та історії держави і права в Україні.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Рецензована дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати у сфері науки загальної теорії держави і права, історії політичних і правових учень, які в сукупності сприяють розв'язанню важливих науково-практичних завдань. Дисертація має відповідну наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку теорії держави і права, історії політичних і правових учень. Результати дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Таким чином, за актуальністю обраної теми, науковою новизною одержаних результатів, теоретико-практичним значенням та оформленням дисертаційна робота на тему: «Ідея поділу влади в українській політико-правовій думці ХІХ – поч. ХХІ ст.» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а дисертант – Кравців Олег Романович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

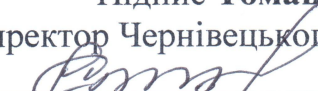
**кандидат юридичних наук, доцент
кафедри юриспруденції
Чернівецького інституту
Міжнародного гуманітарного університету**

Л.В. Томаш

11 червня 2018 р.

Підпис **Томаша Л.В.** засвідчую
Директор Чернівецького інституту МГУ
 /**Р.Б. Сірко**/